

ВІДГУК

офіційного опонента на кваліфікаційну наукову працю

Шуліченко Тетяни Сергіївни

«Мовна особистість персонажа українського бестселера

(на матеріалі творів В. Шкляра)»,

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 035 – «Філологія» (03 – «Гуманітарні науки»)

Антропоцентричний підхід до вивчення мови та мовленнєвої діяльності є одним з найактуальніших та перспективних у сучасній лінгвістиці, що зумовлює потребу в комплексних дослідженнях понять людського чинника в мові, мовної особистості, мовної поведінки тощо. Тому тема дисертаційної праці Тетяни Сергіївни Шуліченко «Мовна особистість персонажа українського бестселера (на матеріалі творів В. Шкляра)», яка присвячена аналізу мовної особистості персонажа художнього твору як значущого текстового елемента, заслуговує на цілковите схвалення. Актуальність дослідження зумовлена потребою розроблення дефініції та систематизації підходів до вивчення мовної особистості, важливістю нових підходів до аналізу художнього тексту, використанням надбань теоретичної лінгвістики для аналізу ідіостилю В. Шкляра як автора.

Цінність дослідження особливостей колективної та індивідуальної мовної особистості персонажів у бестселерах Василя Шкляра крізь призму вивчення їхньої комунікативної поведінки полягає в тому, що воно відповідає сформованім у сучасному мовознавстві категорійним підходам до вивчення явищ мови, поєднуючи принципи і традиційної, і нової лінгвістичної парадигми. Уперше в українському мовознавстві комплексно проаналізовано індивідуальну та колективну мовну особистість персонажа на матеріалі українських бестселерів; випрацьовано методику такого дослідження, схарактеризовано риси мовної поведінки, комунікативних тактик і стратегій мовних особливостей персонажів. До переваг

кваліфікаційної праці належить її безсумнівна практична й теоретична цінність: узагальнення й висновки дисертантки збагачують теорію актуальних напрямів філологічної науки та можуть бути використані під час викладання базових філологічних курсів ЗВО.

Заслужують на схвалення структура рецензованої дисертації, умотивованість та очевидність зв'язку між частинами кваліфікаційної праці. Логіка виокремлення розділів, їхній обсяг та наповнення підпорядковані розкриттю заявленої теми та реалізації поставлених завдань. Наукова праця складається зі вступу, трьох розділів та висновків.

У першому розділі «Мовна особистість персонажа в антропоцентричній парадигмі лінгвістичних досліджень» Т. С. Шуліченко окреслила історію дослідження мовної особистості та сучасні підходи до потрактування мовної особистості персонажа в художньому тексті, проаналізувала та описала поняття колективної та індивідуальної мовних особистостей, їхні види. У визначенні теоретичних засад дисертаційного дослідження авторка не обминає увагою складні та дискусійні питання сучасного мовознавства, зокрема, проблему розмежування понять мовної та мовленнєвої особистості, співвідношення понять мовної особистості, мовного портрета та мовної поведінки. Аналізуючи різні, часом суперечливі підходи до їхнього визначення, дисертантка аргументовано витлумачила ті з них, що стали теоретичними підвалинами проведеного дослідження. У роботі Т. С. Шуліченко спирається на теорії, що ґрунтуються на найрізноманітнішому досвіді, виділяючи психологічний, соціологічний, культурологічний, лінгвістичний та прагмалінгвістичний підходи до вивчення мовної особистості. Заслужує на увагу методологічна основа дослідження мовної особистості персонажа, що оприявлює комплексний підхід до аналізу лінгвальних і комунікативних засобів актуалізації мовної особистості персонажа українського бестселера.

У другому розділі «Національно маркована мовна особистість персонажів у бестселерах В. Шкляра» дисертантка цілком правомірно зупиняється на тих мовних явищах, які формують національно марковану мовну особистість, – прізвиськах, звертаннях, фразеологічних одиницях, засобах створення гумору. Вона чітко й переконливо визначає принципи створення прізвиськ персонажів в аналізованих бестселерах, основними характеристиками яких називає неофіційність, необов'язковість, корпоративність і непостійність. Т. С. Шуліченко ґрунтовно схарактеризувала мовне втілення ментальності народу – типові звертання, які відображають національні цінності описуваної в бестселерах доби кризь призму етномовної свідомості. Вагомим здобутком дослідження вважаємо аналіз звертань не лише як компонентів національної картини світу українського народу, а й як складників комунікативних тактик персонажів. Прикметно, що художній текст потрактовано у праці як комунікативний акт не лише між автором і читачем, але й між персонажем і читачем.

Дослідження дало змогу авторці зробити низку виважених, аргументованих узагальнень щодо функціонування фразеологізмів і національного гумору як ознак колективної мовної особистості персонажів. Дисертантка доклала багато зусиль, щоб дібрати та систематизувати значний фактичний матеріал (опрацьовано бестселери В. Шкляра «Характерник», «Чорний Ворон», «Маруся», «Чорне Сонце» загальним обсягом 1210 сторінок), що сприяло чіткій аргументації авторських припущень, увиразнених влучним ілюстративним матеріалом.

Глибиною наукового аналізу відзначається третій розділ кваліфікаційної роботи «Комунікативні стратегії і тактики лідера в художніх творах В. Шкляра», у якому дисертантка зосереджує свою увагу на описі комунікативних стратегій і тактик індивідуальних мовних особистостей головних персонажів бестселерів В. Шкляра (Іван Сірко, Маруся (Олександра Соколовська), Чорний Ворон та Маляр). Основними

комунікативними стратегіями персонажів-лідерів Т. С. Шуліченко визначає переконання, конструювання позитивного образу та залякування разом з тактиками самопрезентації, протиставлення, заклику, конструювання позитивних перспектив та образу військових, проведення асоціативного ряду з історичними героями та ін. За спостереженнями дослідниці мовна особистість лідера присутня в усіх досліджуваних бестселерах В. Шкляра, а вияв їхньої індивідуальної мовної поведінки є яскравим прикладом комунікації через текст персонажа й читача.

Науково значущими є загальні висновки дисертантки, які цілком передають основний зміст кваліфікаційної праці, акцентують на її ключових моментах, є узагальненим підсумком проведеного дослідження. Їхня логічність, повнота й виваженість свідчать про глибину і ґрунтовність наукових пошуків дослідниці. Важливо, що Т. С. Шуліченко чітко окреслює перспективи подальших досліджень у цій проблематиці.

Бібліографія дисертації свідчить про ґрунтовну наукову базу (177 позицій, зокрема й іноземними мовами), що відображає різні течії та підходи в традиційній та сучасній мовознавчій думці.

Як і будь-яка самостійна наукова праця, рецензована дисертація не позбавлена незначних огріхів, а також тверджень, які викликають сумніви, сприймаються неоднозначно, спонукають до дискусії.

1. Аналізуючи різні підходи до вивчення мовної особистості, дисертантка називає психологічний та прагмалінгвістичний аналізи (с. 34), спирається на дефініцію мовної особистості Л. Засєкіної (сс. 29, 48), згадує та використовує психолінгвістичний, лінгвокогнітивний, прагматичний напрями дослідження тексту (сс. 35, 36), однак серед методів дослідження мовної особистості персонажа в бестселерах В. Шкляра не називає ні контент-аналіз, ні психолінгвістичний текстовий аналіз. На нашу думку, застосування психолінгвістичного текстового аналізу, спрямованого на дослідження вербальних характеристик текстів, дало б змогу повніше

схарактеризувати лінгвальні особливості колективної та індивідуальної мовних особистостей персонажів.

2. У п. 2.1. Прізвиська персонажів творів В. Шкляра як маркери національної ідентичності зазначено: «Для прізвиська обирають питомо українське слово або поєднання слів, у чому вбачаємо прагнення вияскравити автентичність свого народу» (с. 80). Утім, серед указаних зазначено прізвисько *Зуб*, яке вважається словом індоєвропейського походження.

3. Неоднозначними для сприйняття вважаємо формулювання «мовна особистість персонажа й мовна особистість автора послуговуються різною мовною поведінкою» (с. 4), «В. Шкляр є майстром колективної мовної особистості» (с. 4).

Викладені думки та пропозиції не применшують об'єктивних здобутків рецензованої роботи. Уважаємо, що дисертація «Мовна особистість персонажа українського бестселера (на матеріалі творів В. Шкляра)» є самостійною, завершеною й актуальною; вона виконана на належному теоретичному та науково-практичному рівнях; за змістом і формою відповідає всім вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022, а її авторка, Шуліченко Тетяна Сергіївна, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент –

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри філології та мовної комунікації

Національного технічного університету

«Дніпровська політехніка»

Ксенія ТАРАНЕНКО

Підпис
засвідчую:
вчений секретар
Вченої ради

Підпис
ПОСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів
НТУ «Дніпровська політехніка»
04. січня 2024р.

